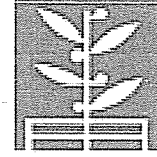

İstanbul Üniversitesi Yayın No.: 5068
Edebiyat Fakültesi Yayın No: 3451
I S B N 978 – 975 – 404 – 916 - 9

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	222518
Tes. No:	T425.1 ULLE

ULUSLARARASI
ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ ARAŞTIRMALARI
ÇALIŞTAYI BİLDİRİLERİ
(1-2 Aralık 2010)

Yayına Hazırlayanlar

Prof. Dr. Mustafa ÖZKAN.
Doç. Dr. Enfel DOĞAN

TARİH-İ İBN-İ KESİR TERCÜMESİ'NDE DEVRİK YAPILAR

Abdurrahman ÖZKAN*

ÖZET

Türkçede kelime gruplarında ve cümlede öğelerin dizilişi kurallıdır. Hem kelime gruplarında hem de cümlede genellikle ana öge sonda, yardımcı öge başta bulunur. Bazen kural dışı kullanışlarla da karşılaşılır ve çeşitli sebeplerle grubu oluşturan öğelerin yer değiştirdiği görülür. Biz bu çalışmamızda Eski Anadolu Türkçesi dönemi eseri olan Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesi'ndeki devrik yapıları kuruluşları, özellikleri ve değişik özellikleri yönünden inceleyeceğiz.

Anahtar kelimeler: devrik cümle, kurallı cümle, Tarih-i İbn-i Kesir

ABSTRACT

In Turkish language, elements in work groups and sentences are ordered based on rules. Generally, main element is at the end whereas auxiliary element is at the beginning in both word groups and sentences. Sometimes, irregular behaviors are observed, where elements constituting a group may change places for various reasons. In this study, we will review inverted structure formations in, features and various characteristics of the translation of the Tarih-i İbn-i Kesir, which is literary work pertaining to the period of the Old Anatolian Turkish.

Key words: inverted sentence, regular sentence, Tarih-i İbn-i Kesir

Türkçede kelime gruplarında ve cümlede öğelerin dizilişi kurallıdır. Hem kelime gruplarında hem de cümlede genellikle ana öge sonda, yardımcı öge başta bulunur. Bazen bu kuralın dışında kullanışlarla da karşılaşılır ve çeşitli sebeplerle grubu oluşturan öğelerin yer değiştirdiği görülür. Bu çalışmada Eski

* Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

Anadolu Türkçesi dönemi eseri olan Tarih-i İbn-i Kesir Tercümesi'ndeki devrik yapılar kuruluşları, özellikleri ve değişik özellikleri yönünden incelenecektir.

Öncelikle eser ile ilgili bilgi vermek istiyorum. *Târih-i İbn-i Kesir Tercümesi*, İbn-i Kesir (701-774/1301-1373)'in *el-Bidâye ve'n-Nihâye* isimli umumi tarihinin tercümesidir. İbn-i Kesir, eserinde yaratılıştan hayatının son yıllarına (767/1366) kadar olan olayları kronolojik şekilde vermiştir. Eserin mütercimi Şirvanlı Mahmud diye tanınan Mahmûd b. Muhammed-i Dilşâd-ı Şîrvânî'dir. Eser, Sultan İkinci Murad döneminde (1421-1451), Şirvanlı Mahmud tarafından sade ve anlaşılır bir dille Türkçeye tercüme edilmiştir. Eser, 852/1448-1449 tarihinde tercüme edilmiştir.¹ Eserde mütercimnin adı, "*Mahmûdi'bni Muhammed el-Mev'ûd Bedr-i Dilşâd*" şeklinde geçmektedir.² Mütercimnin adı kendi eserlerinde ve çeşitli kaynaklarda birbirinden farklı verilmektedir: *Mahmûd b. Muhammed-i Dilşâd-ı Şîrvânî*, *Mahmûd b. Mahmûd-ı Şîrvânî*, *Muhammed b. Mahmûd-ı Şîrvânî*, *Mahmûd b. Muhammed el-mev'ûd Bedr-i Dilşâd*, *Bedr-i Dilşâd b. Muhammed b. Oruçgazi b. Şa'ban*, *Bedr-i Dilşâd*. Değişik kaynaklarda geçen bu isimlerden hareketle asıl adının *Mahmud*, babasının adının *Muhammed*, mahlasının ise *Bedr* veya *Bedr-i Dilşad* olduğu söylenebilir.³ Şirvanlı Mahmud ile Bedri Dilşad'ın aynı kişi olmadığını düşünen veya konuya teredditle yaklaşan araştırmacılar da vardır.⁴ Tercümenin İkinci Murad'a sunulduğu, Arapça bir dua içinde yer alan şu sözlerden anlaşılmaktadır: "...es-sultânü'bni's-sultânî'bni's-sultân Murâdi'bni Muḥammedi'bni Bâyezid Ḥan ḥalleda'llāhu saltanatehü."⁵ Ayrıca tercümenin

¹ Hüsn-i târiḥ kodu *kahr-ı benū aşfer-i naḥs* (=852) / Ol mübarekliğile tercüme oldu bu hikem. (*Târih-i İbn-i Kesir Tercümesi*, Süleymaniye Kütüphanesi, Damat İbrahim Paşa Bölümü, Nu. 896, 266b/9; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Bölümü, Nu. 1378, 264b/9.)

² *Târih-i İbn-i Kesir Tercümesi*, Süleymaniye Kütüphanesi, Damat İbrahim Paşa Bölümü, Nu. 893, 191a/15.

³ Şirvanlı Mahmud'un hayatı ve eserleri hakkında geniş bilgi için bkz.: Muhammet Yelten, "Şirvanlı Mahmud'un Hayatı ve Eserleri", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 57, İstanbul 1988, s. 157-169; Muhammet Yelten, *Şirvanlı Mahmud, Târih-i İbn-i Kesir Tercümesi, İnceleme-Metin-Sözlük*, TDK Yay., Ankara 1998, s.9-23; Mustafa Özkan, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, İstanbul 1995, s. 267-275.

⁴ Mustafa Argunşah, "II. Murad Devrinin (1421-1451) Ünlü Hekimi Muhammed Bin Mahmud Şîrvânî ve Türkçe Eserleri", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 4, Kayseri 1990, s. 483-498; Argunşah, Mustafa, *Muhammed b. Mahmud-ı Şîrvânî, Tuhfe-i Muradî (İnceleme-Metin-Dizin)*, TDK Yay., Ankara 1999, s. 31-33; Adem Ceyhan, *Bedr-i Dilşad'ın Murad-nâmesi I*, İstanbul 1997, s. 23-41.

⁵ *Târih-i İbn-i Kesir Tercümesi*, Süleymaniye Kütüphanesi, Damat İbrahim Paşa Bölümü, Nu. 896, 110a/5-6; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Bölümü, Nu. 1378, 110a/5-6.

başka bir yerinde de benzer sözler yer almaktadır: “*hezā du‘ā’ün fī haqqı Sultān Murād bin Muḥammed Ḥan ḥalleda’llāhu saltānatehü ve ebeden devletehü.*”⁶ Hem müellif hem de mütercim olan Şirvanlı Mahmud, Çelebi Mehmed ve İkinci Murad devirlerinde yaşamış ve eserlerini bu hükümdarlara sunmuştur. Değişik kütüphanelerde tercümenin nüshaları bulunmaktadır. Tercümenin ciltleri konusunda bir karışıklık söz konusudur. Tercüme kaynakların çoğunda belirtildiği gibi dört büyük ciltten değil, en az altı ciltten oluşmaktadır. Hatta eksik kısımlarının tamamlanmasıyla tercüme, sekiz cilt olabilir.⁷ Eserin değişik ciltleri üzerinde lisans ve doktora çalışmaları yapılmıştır.⁸

Bu çalışmada *Târih-i İbn-i Kesîr Tercümesi* isimli eserin Süleymaniye Kütüphanesi Damat İbrahim Paşa Bölümü 896 numarada kayıtlı nüshasının ilk elli varağı değerlendirilecektir. İncelememiz, 1. *Devrik Yapılı Kelime Grupları*, 2. *Devrik Yapılı Cümleler* olmak üzere iki bölümden oluşacaktır.

1. Devrik Yapılı Kelime Grupları

Kelime gruplarında, öğelerin grup içindeki sıralanışı kurallıdır. Görev bakımından birbirine denk olmayan öğelerin bulunduğu bir kelime grubunda ana öge, genellikle grubun sonunda bulunur. Birleşik fiil, unvan grubu ve edat grubunda ise ana öge başta bulunur.⁹ Görev bakımından birbirine denk olan öğelerin bulunduğu kelime gruplarında asıl öge, yardımcı öge ayrımı yoktur. Türkiye Türkçesinde kelime grupları öge dizilişine göre şu şekilde sınıflandırılabilir:

I. Tip: Yardımcı öge + esas öge (İsim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, zarf-fiil grubu, isim-fiil grubu, ünlem grubu),

⁶ *Târih-i İbn-i Kesîr Tercümesi*, Süleymaniye Kütüphanesi, Damat İbrahim Paşa Bölümü, Nu. 896, 266b/12; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Bölümü, Nu. 1378, 264b/12.

⁷ Abdurrahman Özkan, *Şirvanlı Mahmud, Tarih-i İbn-i Kesîr Tercümesi, Giriş-İnceleme-Metin-Dizin*, TDK Yay., Ankara 2009, s. 23-25.

⁸ Tercümenin nüshaları, ciltleri ve tercüme üzerindeki çalışmalar için bkz. Abdurrahman Özkan, “Sultan İkinci Murad Devri Eserlerinden Târih-i İbn-i Kesîr Tercümesi ile İlgili Yapılan İki Yayın Hakkında”, *Arayışlar-İnsan Bilimleri Araştırmaları*, S. 2, Isparta 1999, s. 153-164; Abdurrahman Özkan, *Şirvanlı Mahmud, Tarih-i İbn-i Kesîr Tercümesi, Giriş-İnceleme-Metin-Dizin*, TDK Yay., Ankara 2009, s. 23-34.

⁹ Leyla Karahan, *Türkçede Söz Dizimi*, Genişletilmiş 7. Baskı, Akçağ Yay., Ankara 2004, s. 40.

II. Tip: Esas öge + yardımcı öge (Edat grubu, unvan grubu, birleşik fiil),

III. Tip: Birinci öge + ikinci öge (Tekrar grubu, bağlama grubu, sayı grubu),

IV. Tip: Birinci öge + ek + ikinci öge (Kısaltma grupları).¹⁰

Birbirine denk olmayan ögelerin bulunduğu kelime gruplarında, özellikle ekle oluşturulan kelime gruplarında, bazen ögelerin yer değiştirdiği görülür. Ögeler yer değiştirirken bazen kelime grubuyla ilgili olmayan kelimeler de araya girebilir.

İncelediğimiz eserde bazı kelime gruplarında ögelerin yer değiştirdiği tespit edilmiştir. Burada ele aldığımız kelime gruplarının bir kısmında ögelerin dizilişinde bir yer değişikliği olmamıştır. Ancak ögelerinin arasına kelime grubuyla ilgisi olmayan başka kelime veya kelime grupları girmiştir. Metnimizde devrik yapıların kullanıldığı kelime grupları şunlardır: Belirtili isim tamlaması, sıfat tamlaması, fiilimsi grupları.

1.1. İsim Tamlaması

İsim tamlamasının ögeleri tamlayan + tamlanan şeklinde sıralanmaktadır. Metnimizde bu duruma aykırı olan örnekleri şu şekilde sınıflandırabiliriz.

1.1.1. Başka bir ögenin araya girmediği devrik yapıli isim tamlamaları

Aşağıdaki örneklerde isim tamlamasındaki tamlayan ile tamlanan ögeler yer değiştirmiştir. Bu örneklerin bir kısmında isim tamlaması cümleinin (bazen yardımcı cümleinin) yüklemi olarak kullanılmıştır. Örnek sayısı: 14.

Bu Seniyyü'd-devle lakabıdur dedesi Hasani'bni Yahyā'nuñ ki kâtibi-y-idi Dımışk beglerinüñ birine, tārīhüñ biş yüz seksen toközuncı yılda 6a/12-14)

Bu Aybek dahı kullarından idi Melik Eyyübi'bni Kāmil'üñ. (6b/18)

Kātibü's-surr idi Dımışk pādīşāhı Melik Nāsır'uñ. (7b/1)

¹⁰ Halil İbrahim Usta, "Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları ile İlgili Bir Sınıflandırma", *Türk Dili*, S. 579, Mart 2000, s. 216.

Öldi Müzeyyin Hızır ki maşharası-y-ıdı Melik Eşref Mūsā'bni 'Ādil'üñ. (19a/20-21)

Bunuñ dedesidür Mü'eyyedü'd-din Es'adi'bni Hamza ki vezîr[i] idi Melik 'Aliyyi'bni Nāsır'üñ. (35b/56)

Bunuñ dedesi nāyibi idi Bint-i Sayhal'üñ. (37a/15)

Öldi Muhammedi'bni 'Abdu'l-vahhābi'bni Manşūru'l-Harrāniyyü'l-Hanbeli ki sākirdi-y-idi Şeyh Mecdü'd-dini'bni Teymiyye'nüñ. (40b/2-3)

Bu Şeyh Arslan, seyhıdur Şeyh 'Alī Muğarbil'üñ ki seyhıdur Şeyh 'Alī Hariri'nüñ ki seyhıdur bu İbn-i İsrāyil'üñ. (46b/8-9)

Allāh Ta'ālā hazretine hamd idüp Hazret-i Risālet'üñ 'aleyhi's-şalātü ve's-selām rūh-ı muṭahharına şalavāt virüp āline ve aşhābına du'ālar nişār itdükden soñra, şürü' itdük āhur cildine Tevārih-i İbn-i Kesir'üñ. (1b/2-4)

Böyle itdüğine anuñ sultān gāzab itdi. (37a/9-10)

Cümāziye'l-ülānuñ dördüncisinde dü-şenbih gün açıldı medresesi Emīr Semse'd-din Aksunkur'l-Fārikāni'nüñ. (42b/18-19)

Bu defn olundu evvelā kabrı katında Ca'fer'üñ ve ashābınuñ. (48b/16-17)

1.1.2. Başka bir ögenin araya girdiği devrik yapıtlı isim tamlamaları

Aşağıdaki örneklerde isim tamlamasının öğelerinin yeri değişmiş ve öğeler arasına kelime grubunun oluşumuyla ilgisi bulunmayan kelimeler girmiştir. Örnek sayısı: 3.

Bu arada altı yüz elli sekizinci yıl¹¹ girdi, tārīh-i nebevīnūñ. (1b/5)

Bu muḥarremüñ āhırında Emīr Baylebeki'l-Haznedār kızını alup Bedre'd-din Lü'lü'nuñ ki Mūsıl begi idi, ulu düğün itdi. (12b/19-20)

Şöyle 'ādet-i kadimleri bu-y-ıdı beglerinüñ 13b/15-16

¹¹ Tamlanan ögenin alması gereken iyelik eki düşürülmüştür.

1.1.3. Başka bir ögenin araya girdiği isim tamlamaları

Aşağıdaki örneklerde ögelerin dizilişinde bir aykırılık bulunmamaktadır, ancak ögeler arasına kelime grubuyla ilgisi olmayan kelimeler girmiştir. Örnek sayısı: 3.

Anuñ dahı Haleb gibi *bārūlarını* yıkdılar. (2a/11)

Bunuñ begler *sehrine* gelürlerdi. (9b/17)

Zirā *Fireng leşkerinüñ* bu qal'ayı 'imāret itdürüp hısn-ı haşin itmege *ğāyet himmetleri* var-ıdı. (24b/20-21)

1.2. Sıfat Tamlaması

Sıfat tamlamasında ögelerin yer değiştirmesi söz konusu değildir. Metnimizde tespit ettiğimiz bazı örneklerde bunun tersi bir kullanım vardır. Metnimizde sıfat olarak görev yapan kelimenin bazı örneklerde isim unsurundan sonra kullanıldığı görülmektedir. Bazı sıfat tamlamalarında vasıf bildiren kelime önce gelmesine rağmen vasfı belirtilen kelime ile arasına başka ögeler girmiştir. -dAn ekiyle oluşturulmuş sıfatların bulunduğu tamlamaların bir kısmında devrik yapı kullanılmıştır. -dAn ekiyle oluşturulmuş sıfatların bulunduğu tamlamaların bir kısmında ise kelime grubu parçalanmıştır. Metnimizde -dAn ekiyle oluşturulmuş tamlamalarda kurallı olarak kullanılan örnekler de mevcuttur.¹² -dAn ekli yapılarda bir kısaltma var.

1.2.1. -dAn ekli ögenin sıfat olarak kullanıldığı devrik yapılı sıfat tamlamaları

Örnek sayısı: 7.

Ba' dehu *bir tayıfe Tātār'dan* Haleb'e varup dört ay muhāşara kıldılar. (10b/13-14)

Zirā işitdi ki *bir tayıfe Tātār'dan* anda turup fesād iderler. (33b/17-18)

Bu Bi're'yi *bir tayıfe Tātār'dan* muhāşara ide yorurlardı. (33b/20-21)

¹² İncelediğimiz kısımda "a'yāndan" kelimesinden sonra başka bir ögenin araya girmedeği 12 örnek vardır: Bu yılda vefāt itdi *a'yāndan Sadre'd-din Ahmedî'bni Yahyā'bni Sadaka'bni Hıyāt*. (6a/11-12)

Bir cemā'at bunlardan Haleb'e müstevlî oldılar. (11a/8)

Velâkin bu yılıñ âhırında bunlarıñ üzerine ħurûc itdi bir tâyife Tâtâr'dan. (16b/6-7)

Hiç kimse mücâvirlerden Cāmi'-i Dımışk'da yatmaya. (23a/15)

Hiç kimse ulu beglerden içdām idemediler sultānlığa (5a/19-20)

1.2.2. -dAn ekli ögenin sıfat olarak kullanıldığı ve başka bir ögenin araya girdiği devrik yapıli sıfat tamlamaları

Örnek sayısı: 7

Anda haylî kimseler komışdur felâsifeden ve mütekellimlerden ve fakîhlerden ve muhaddislerden ve bâkî envâ'-ı fâzıllardan. (36b/4-5)

Bu yılda sultān on üç beg tutdı Mısr ümerâsından. (36b/12-13)

Bu dağı azacuk tâyife ile kaldı Türk'den. (16b12)

Biñ esir var-ıdı 'avratdan ve oğlandan. (22a/5)

Bir tâyifeye uğradılar Türkmân'dan Hârim'le Anşâkiyye arasında. (32a/20-21)

Bu yılda Hulagu Oğı Abğa otuz biñ kılıç eri cem' itdi, on biş biñi Moğol'dan ve on biş biñi Rûm'dan. (37b/3-4)

Haylî er yigitler var-ıdı Ba'lebek tağlarından. (49a/18-19)

1.2.3. -dAn ekli ögenin sıfat olarak kullanıldığı ve başka bir ögenin araya girdiği sıfat tamlamaları

Örnek sayısı: 5.

Ol Ketboğa'nuñ cemā'atından esir oldı Melik Sa'idi'bni 'Azizi'bni 'Âdil. (4a/3-4)

Bu yılda muħarremüñ üçünci güninde a'yāndan vefât kıldı Halife Müstansır Bi'llāhi'l-'Abbāsî. (14a/5-6)

Bu yılda a'yāndan müteveffā oldu Şeyh Tācū'd-dīn Muzafferū'bni Muḥammedi'bni Aḥmedi'bni Ḥamza'bni 'Aliyyi Hibetū'llāhi'bni'l-Cevzi'l-Taḡlebi'd-Diṃṣkī (34a/15-17)

Bu yılda a'yāndan öldi Şeyh Ebu'l-Faṣl 'İsā'bni Şeyh 'Ubeydi'bni 'Abdu'l-ḥālīk ed-Diṃṣkī (39b/12-13)

Bu yılda müteveffā oldu a'yāndan muḥarremūn 'aṣr-ı evvelinde Barvānāh ve 'aṣr-ı āhırında Melik Zāhir. (43a/8-9)

1.2.4. Başka bir ögenin araya girdiği devrik yapılu sıfat tamlamaları

Örnek sayısı: 11.

Bunun taṣnīfleri vardır Kitābü'n-Nid adlu ve Kitābü'l-Lehv adlu. (31b/16)

İki pencere itdürmüş-idi yola açılır. (45a/21)

Andan şoñra toḡuz ay olıcak bir oḡlan toḡurmuş, sol eşek zekerine beñzer. (23b-5-6)

Başı var-ımış tilki başı gibi. (23b/6)

Dübürü var-ımış tavşan dübüri gibi. (23b6-7)

Kendünün ana bir kardaşı var-ıdı İsmā'īl adlu, nāyib idindi (4b/18-19)

Ba' dehu bu şeyḡ İskenderiyye'de şa'bānuñ altıncı günü vefāt idicek metrūkātı kaldı elli filorilik. (19b/20-21)

1.2.5. Başka bir ögenin araya girdiği sıfat tamlamaları

Örnek sayısı: 2.

Üç yüz var-ıdı hazīne ve maḡṣūre anda. (23a/16)

Miḡdārda yüz var-ıdı esir. (30a/3)

1.3. Zarf-fiil grubu

Bu yılda cümāziye'l-ülānuñ bişinde sultān ulu düḡün itdi, oḡlı alıcak Emīr Kulavun'uuñ kızını. (38b/18-19)

Bir gün Melik Eşref, Buḥārī'yi semā' iderken Şeyḥ Zübeydī'den Dımışk'ıñ kal'asında, bu Şeyḥ 'Abdu'llāh ol meclisde ābdest aldı. (9a/6-7)

Hulagu'dan pay ve naşib istedi gelüp Rūm'a, feth idüp aldığı kal'alardan ve mālardan ve esirlerden. (13b/14-15)

Bu yılda muḥarremüñ sekizinci penc-şenbih gün Melik Zāhir ve bākī ümerā ve ehlü'l-ḥalli ve'l-'aḳd cem' olup Kal'a-i Cebel'de ki eyvān-ı kebire vardılar. (15a/10-11)

Sultān Zāhir leşker cem' itmege kaşd kıldı varup 'Irāk'a, şehirlerini feth ide. (21a/2-3)

Çok Rūm ḥaciblerini ğarḳ itdi, konup otururken beyne'n-nehreynde. (30b/19-20)

Düşkin evinde oturdı, tā ölince rebī'ü'l-āḫıruñ on dördünci günde. (29a/2-3)

Ḳāhire'de oturup neşr-i 'ilme meşğül oldı, tā ölince rebī'ü'l-evvelde. (36a/3-4)

Bu Ḳāhire'de iḳāmet itdi, tā vefāt idince cümāziye'l-ülāda. (45b/16-17)

Müderris olmış-ıdı atası medresesinde atasından şoñra, vefāt idince recebüñ altısında cihār-şenbih gün. (46a/1-2)

Vezīr-idi Mısr'da Melik Zāhir'e ve oğlu Melik Sa'id'e, tā vefāt idince zü'l-ka'denüñ selhinde. (46a/9-10)

Bu Dımışk'da iḳāmet idüp müderris olmış-ıdı Ḳıymāziyye'de, hattā vefāt idince rebī'ü'l-āḫıruñ on ikisinde cum'a gicesi. (46a/15-16)

Şālihiyye'de ders eyitmege meşğül oldı ölinceye dek muḥarremüñ evāḫırında. (43b/1-2)

Tafzīl iderdi 'Alī'yi 'Oşmān üzerine, iktidā idüben şeyḫına ki Muḫye'd-dīni'l-'Arabī'dür. (29b/3-4)

Bunı Melik Zāhir ḳāḫılıḳdan 'azl itmiş-ıdı, vefāt itmedin tāriḫüñ altı yüz yitmişinde. (43a/20)

Bu yılda Melik İsmā'ili'bni Lü'lü ilçi gönderdi, yardım taleb eyleyü Akvaşi't-Türki'den. (13b/7-8)

Bu hâli göricek şehriñ dizdârı ki Bedre'd-dîni'bni Qaraca'dur, ol günüñ aħırında ki cümâziye'l-ülânun nısfı idi, bunlaruñla muşâlaħa idüp ħal' ayı açı virdi. (2a/4-5)

Bu ħatun vefât idicek altı yüz kırkınıcı yılda bu Melik Nâsır müstakıl pâdişâh oldu. (17b/14-15)

Ba' dehu Melik Muzaffer Dimışk'a gelicek muhârebeden soñra bunı ve Emîr 'Aleme'd-dîni'l-Halebî'yi Dimışk'ıñ şirket-ile begi kıldı. (18b/8-9)

'Ākıbat müsülmânlar Tarâbulıs'ı feth idicek târiħüñ altı yüz seksen sekizinde anı maħberesinden çıkarup süñüklerini mezbeleye dökdiler. (37b/1-2)

1.4. İsim-fiil grubu

Bunuñ-ıçun türbe yaraħlanmış-ıdı Sefeh-i Qâsiyün'da yapılduğı ribâtda, amma defn olınmak müyesser olmayup anda, bilâd-ı şarkda defn olundu. (18a/5-6)

Seni dutmağa kaşdları var-ıdı Şakîf üzerinde. (31a/13-14)

Bu yılıñ rebî'ü'l-evvelinüñ yigirmi altıncı günü Sultân Melik Zâhir Mısır'da Qal'a-i Cebel'e varup 'azâ itmege buyurdu, Melik Nâsır Yūsuf Eyyūbi'bni Şazî içün ki Quds'ı bu feth itmişdür. (17a -12-14)

Cümâziye'l-ülânun tokuzında şenbih gün binâ itmege şürü' itdiler 'Ādiliyye öñindeki Dârü'l-'Akîkî dinmeg-ile ma'rûf olan dârı. (43a/2-3)

1.5. Sıfat-fiil grubu

Bu yılıñ cümâziye'l-uħrâsında ders eyitdi Şeyħ Şehâbü'd-dîn Ebū Şâme 'Abdu'r-raħmâni'bni İsmâ'îli'l-Muħaddesî, Dârü'l-Ĥadişi'l-Eşrefiyye'de, vefât itdükden soñra 'İmâde'd-dîni'l-Ĥuristânî. (19a/6-8)

Tâtâr geldügi vaħt Haleb'e bunı tutdılar şaferde. (6b/15-16)

2. Devrik Yapılı Cümleler

Cümlelerin ana ögesi yüklemidir. Türkçede ana öge genellikle sonda bulunur. Bu sebeple kurallı bir cümlede ana öge olan yüklem sonda bulunması

gerekir. Ancak yüklem cümlelerin başka bir yerinde de kullanılması mümkündür. Cümleler, yüklem cümlede bulunduğu yere göre ikiye ayrılır: 1. *Kurallı cümle (düz cümle)*, 2. *Devrik cümle*.

Yüklemi sonda bulunan cümleye *kurallı cümle*, yüklemi sonda bulunmayan cümleye de *devrik cümle* denilmektedir.

Cümlede yüklem yerinin değişmesinde yani devrik cümle kullanıldığında *bir anlamı öne çıkarma, belirtme, vurgulama ihtiyacı, özellikle şiirde ahenk endişesi* etkili olmaktadır. Devrik cümleler, sözlü dilde yazılı dile oranla daha fazla kullanılmıştır. Şiir dilinde de devrik cümle çok görülür.¹³

“Yüklem başta ya da ortada olmasındaki gaye, yargıya bir duygu değeri kazandırmak, anlatımda bir sıklık sağlamaktır. Devrik cümle, daha çok şiir dilinde karşılaşılan cümle türüdür. Atasözlerinde, günlük konuşmalarda, sohbet yazılarında sıkça devrik cümlelere rastlanır. Hikâye ve romanlarda da devrik yapı cümleler kullanılmaktadır. Dilimizin eski metinlerinde de devrik cümlelere rastlanmaktadır. Devrik yapı cümleler, dilin tabii akışına uygun olarak kullanıldığı takdirde, anlatıma bir samimilik, canlılık ve sıcaklık katar.”¹⁴

“Edebî kıymeti olan tarihî metinlerde, hatta son dönemde yazılmış bazı edebî eserlerde devrik yapı cümlelere rastlamak ancak çok özel durumlarda mümkün olabilmektedir. Daha çok hikâye ve romanlarda tiyatro eserlerinde geçen konuşma örnekleri içinde rastlanan devrik yapı cümleler, XIX. yüzyılın sonlarından itibaren başlatılan konuşma dili ile yazı dilinin birbirine yaklaştırılması çabaları sonucu, yazı dilinde (edebî dilde) de yaygın olarak kullanılmaya başlanmış, Türkçenin ifade şekillerinin birisi hâline gelmiştir.”¹⁵

Dil bilgisi kaynaklarında devrik cümle yapısının Türkçe olup olmadığı konusunda bazı tartışmalar yer almaktadır ve kaynaklarda devrik yapılara pek fazla yer verilmemektedir. Çoklukla mensur metinlerin verilerinden yola çıkarak belirlenen cümle çeşitleri içinde, daha çok konuşma dilinin heyecan ve vurgulamalarını ya da sanat kaygısı gütmeyen tabii bir anlatımı yansıtan devrik cümle yapısının yer almaması, bir bakıma konuşma dilini hesaba katmayan bir

¹³ Leyla Karahan, *Türkçede Söz Dizimi*, Genişletilmiş 7. Baskı, Akçağ Yay., Ankara 2004, s. 100.

¹⁴ Mustafa Özkan – Veysi Sevinçli, *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*, 2. Baskı, Akademik Kitaplar, İstanbul 2009, s. 168.

¹⁵ Musa Duman, “Devrik Cümle ve Vasiyyet-Name’deki Örnekleri Üzerine”, *Makaleler – Eski Türkiye Türkçesinden Osmanlı Türkçesine*, Kesit Yay., İstanbul 2008, s. 30.

dil bilgisi anlayışının sonucu olmuştur. Manzum metinlerdeki devrik yapıları sadece vezin ve kafiye zorunluluğuna bağlamak pek doğru gözükmemektedir. Çünkü hangi zorunlulukla olursa olsun, dilde anlaşılmasa bir kullanımın yeri olmamalıdır.¹⁶

Tarihî metinlerde devrik cümlelerin kullanım durumu ve oranı aynı değildir.¹⁷ Eski Anadolu Türkçesi eserlerinde devrik cümle kullanılmıştır. Ancak bu dönemdeki eserlerin birçoğunun tercüme olması devrik yapının durumu hakkında kesin bir hüküm vermeyi zorlaştırmaktadır.

İncelediğimiz eser tarihle ilgili bir eser olduğu için olaylar genellikle kronolojik olarak sıralanmaktadır. Devrik cümlelerin bir kısmında öncelikle olayın gerçekleştiği zaman, sonra olayın oluşu veriliyor, daha sonra ise olaya konu olanlar veriliyor:

Bu yılda öldi Melik Muzaffer Kuşaz. (6b/17)

Bu yılda öldi 'İzzü'd-dîn Darîre'n-Naḥaviyyü'l-Luḡavî. (14a/11-12)

Bu yılda vefât itdi Ḥâlidî'bni Yūsufî'bni Sa'îdî'n-Nābilisî. (21a/10)

Bu yılda toḡdı Şeyḫ Şerefü'd-dîn 'Abdu'llāhi'bni Teymiyye. (26b/16)

Bu yılñ evvelinde tamām oldı Medrese-i Zāhiriyye. (18b/19-20)

Çeviri eserlerde devrik yapıların olmasında eserin orijinal dilinin söz dizimi yapısının etkisi düşünülebilir. İncelediğimiz eserde devrik cümlelerin kullanılması, öncelikle eserin çeviri bir eser olmasıyla açıklanabilir. Yazarın telif olarak meydana getirdiği Kemaliyye¹⁸ ve Tuhfe-i Murâdî¹⁹ gibi eserlerde devrik cümlelerin yok denecek kadar az kullanılması bu durumu açıklayabilir. Ancak incelediğimiz eserde benzer cümlelerin hem kurallı hem devrik kullanıldığı görülmektedir. Bu sebeple devrik yapıları sadece eserin çeviri olmasına bağlamak ve Arapçanın etkisiyle açıklamak mümkün değildir. Eserdeki devrik cümleleri sadece çevirinin etkisiyle açıklarsak, eserdeki bütün devrik cümlelerin Arapçada olduğu gibi yüklem ile başlaması gerekirdi.

¹⁶ Musa Duman, *agm.*, s. 29-30.

¹⁷ Tahir Nejat Gencan, "Devrik Cümle", *VIII. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler 1957*, TDK Yay., Ankara 1960, s. 45-56; Musa Duman, *agm.*, s. 30-35.

¹⁸ Muhammet Yelten, *Şirvanlı Mahmud, Kemâliyye (Giriş-İnceleme-Cümle Bilgisi-Metin-Sözlük)*, İstanbul 1983; Musa Duman, *agm.*, s. 32.

¹⁹ Mustafa Argunşah, *Muhammed b. Mahmud-ı Şirvanî, Tuhfe-i Muradî (İnceleme-Metin-Dizin)*, TDK Yay., Ankara 1999.

Bilindiği gibi Arapçada yüklem başta bulunur. Devrik yapıların kullanılmasında yazarın üslubu, eserin konusu ve en önemlisi önem derecesine göre ögelerin sıralanmış olması etkilidir. Ögelerin önem derecesi belirleyici olabilir ve ögelerin önem derecelerine göre sıralanabilir. İncelediğimiz eser edebî bir eser değildir.

Yazı dili ve konuşma dili ayırt edilmeksizin düşünüldüğünde Türkçede devrik cümle de bir ifade şekli ve üslup özelliği olarak var olagelmıştır. Kullanım sıklığı açısından devrik cümlelerin düz cümlelerin gerisinde olduğu kesindir.²⁰

Eserin incelediğimiz kısmında (50b sonuna kadar) yaklaşık 2983 kurallı cümle kullanılmıştır. Bu sayıya, sadece yüklemden oluşan cümleler dahil edilmemiştir. Bu kısımda (1b-50b) tespit edilen devrik cümle sayısı ise 851'dir. Eserde kullanılan cümleler içinde devrik cümlelerin oranı yaklaşık %22'dir. Eserde geçen devrik yapıları cümlelerde yüklem genellikle ortada kullanılmıştır.

2.1. Yüklemin başta kullanılması

Yüklemin başta kullanıldığı örnek sayısı 209'dur. Bunlardan 69 tanesinde özne kullanılmıştır. Yüklemin başta olan cümlelerin birçoğunda özne bir önceki cümlede yer aldığı için tekrarlanmamıştır.

2.1.1. Yüklemin başta kullanıldığı iki ögeli cümleler

Öge Sayısı	Öge Sırası	Cümle Adedi	Toplam
2	Y+Ö	60	168
	Y+YT	78	
	Y+Z	21	
	Y+N	9	

Öldi Şeyh Ebū Bekrī'd-Dīneverī. (18b/2-3)

Bu-y-ıdī dōrt mezhebe müstakīl kādī koduran. (22b/10)

Toydı 'avāmm ve havāşş ve gelen ve giden. (39a/1-2)

Vefāt itdi Kāhire'nūñ bīmār-istānında. (28a/19)

- Rivāyet olunur bu Melik Muẓaffer'den. (7b/19-20)*
İşitdüm şeyhumuz Tācū'd-dīnī'l-Fezārī'den. (24b/2)
Meşhūr-ıd Zeyn-i Hāfızī dinmeg-ile. (20a/10)
Girdi recebūñ yidinci güninde. (35a/9)
Andlaşdı ümerā-yı kibār-ıla. (37b/16)
Nāyib itdi Emīr Cemālū'd-dīn-i Aḳvaşı'n-Necībī'yi. (13a/19)
Feth itdi bilād-ı Nevbe'nūñ dūkelisini. (41b/8-9)
İşitdiler müsūlmānlaruñ ittifāḳ itdüklerini. (50b/3)

2.1.2. Yüklemin başta kullanıldığı üç ögeli cümleler

Öge Sayısı	Öge Sırası	Cümle Adedi	Toplam
3	Y+Z+Ö	6	37
	Y+YT+Z	6	
	Y+Z+YT	3	
	Y+YT+N	2	
	Y+N+YT	2	
	Y+Ö+YT	1	
	Y+N+Ö	1	
	Y+YT+Ö	1	
	Y+YT+YT	11	
	Y+Z+Z	4	

- Öldi ramazānda İbni'l-'Udi'r-Rāfizi. (46b/10-11)*
Bu vefāt itdi Mıṣır'da recebūñ on dördünci günü. (29a/21)
Bu defn olundı evvelā ḳabrı ḳatında Ca'fer'ūñ ve aşḫābınuñ. (48b/ 16-17)
Vezīr ḳıldı Dımışḳ'da Fetḫe'd-dīn 'Abdu'llāhi'bni Ḳayserānī'yi. (45a/2)
Ṭutdı 'İzzü'd-dīn Aydemüri'z-Zāhiri'yi Haleb'de. (51a/1-2)
Rivāyet ider ol daḥı Tācū'd-dīn Aḥmedi'bni Eşīr'den. (7a/21)
Habs itmiş-idi anları Sunḳur-ı Aşḳar. (49b/10-11)
Müeyesser olmadı anda defn olunmaḳ. (45a/21)

Defn olundı Maḳābir-i Şūfiyye'de, İbn-i Şalāḥ kurbında. (39b/21-40a/1)
Ḳāḍī oldı İbni'l-'Adīm'den şoñra üç ay. (45b/12-13)

2.1.3. Yüklemin başta kullanıldığı dört ögeli cümleler

Öge Sayısı	Öge Sırası	Cümle Adedi	Toplam
4	Y+N+YT+Z	1	4
	Y+YT+Z+Z	2	
	Y+YT+YT+Z	1	

Tafzīl iderdi 'Alī'yi 'Oṣmān üzerine, iḳtidā idüben şeyḫına. (29b/3-4)

Müderris olmış-ıdı atası medresesinde atasından şoñra, vefāt idince recebūñ altısında çihār-şenbih gün. (46a/1-2)

Vezīr-idi Mısır'da Melik Zāhir'e ve oğlu Melik Sa'īd'e, tā vefāt idince zū'l-ḳa'denüñ selḫinde. (46a/9-10)

2.2. Yüklemin ortada kullanılması

Yüklemin ortada kullanıldığı örnek sayısı 642'dir. Yüklemin ortada kullanıldığı cümlelerde yüklemden sonra genellikle zarf ve yer tamlayıcısı ögelerinin yer aldığı tespit edilmiştir.

2.2.1. Yüklemin ortada kullanıldığı ve yüklemden sonra bir ögenin kullanıldığı devrik cümleler

Öge Sayısı	Öge Sırası	Cümle Adedi	Toplam
Yüklemden sonra 1 öge	...Y+Ö	131	575
	...Y+YT	179	
	...Y+Z	229	
	...Y+N	36	

Bu yılda öldi Melik Muzaffer Kuṭaz. (6b/17)

Anda yokdur bu kıışsa. (9a/19)

Kendüden şöıra yirine sultān oldı Melik Sa'īd adlu oğlu. (42b/5-6)

Bu Ketboğa'yı depeledi Emīr Cemālū'd-dīn Aķvaşū's-Şemsī. (4a/1)

Bu yılda, şevvālde 'azl olundı Mısr'uñ kādısı Tācū'd-dīni'bni bintū'l-E'azz. (16b/20-21)

Bunı şöıra 'azl itdi Melik Zāhir. (29a/1-2)

Bundan semā' idüp rivāyet itmişdür Bedre'd-dīni'bni Cemā'a ve ğayrısı dağı. (31b/7-8)

Vezīr, kādī ve ümerā mertebelerince her biri oturup ħalīfe nesebini beyān kıldı Kādī Tācū'd-dīn. (11b/3-4)

Şeyħa ardınca çok altun gönderdi Melik Kāmil. (9b/3-4)

Şöıra dārū'l-ħadīşde müderris oldı Şeyħ Şehābü'd-dīn Ebū Şāme. (19b/6)

Aña şerħ yazmışdur bunuñ oğlu ki Bedrū'd-dīn. (36a/10-11)

İki yüz gemi ğarķ oldı Nīl'de. (27b/16)

Bunları nāyib itdi Dımışk'a. (5a/10-11)

Bu yılda ħaber geldi bilād-ı Mağrib'den. (20b/3)

Sen mi leşker gönderdüñ diyār-ı Mısr'a? (17a/16)

Öñince leşker gönderdi Ġazze'ye. (2b/21-23a/1)

Bunuñla bile otururdu dārū'l-'adlde. (18b/10)

Bu yılda Melik Zāhir leşker gönderdi Haleb'e. (11a/6)

Bu çok varur gelürdi Zambakıyye'ye. (45a/6)

Bāķī begler dağı bunuñ şöhetine gelürlerdi Minīn'de. (40a/7-8)

Bu eşnāda nā-ğāħ Tātār belürdi her taraftan. (50a/10)

Anda destūr virdi katındağı beglere. (49b/5)

Ķuds'da bir ulu ħān yapdurmışdur Māmillā'da. (42a/2)

Ķaleb'e geldiler şafer ayınuñ ikinci ğün. (1b/11-12)

Atam Şeyħ Yonānī öldi bu yılıñ ramazānınuñ on toķuzında. (10a/9)

Bu Mekke'de vefāt itdi şevvālūñ yigirmi sekizinde. (32a/3-4)

Ķül şu-y-ıla ve ħīb-ile yudı kendü eli birle. (27b/7)

Bu bir kerre cem' oldı Melik Eyyüb-ıla. (45b/17)

Ba'dehu Dımışk'a geldi şevvālde. (7a/13)

Rebî'ü'l-evvelüñ nısfında Melik Sa'îd atlandı hâşları-y-ıla.. (42b/15-16)

Bir hadîş beyân kıldı, metni ve senedi birle. (19a/10)

Bunu düşde gördiler öldükden soñra. (40a/20)

Ol araya iletdürmişdür dārü't-tu' amı. (18a/9)

Bu yapdurmuşdur Nâşırıyye-i Barâniyye'yi. (18a/6)

Şa'bānuñ üçinde tutdı Mısr'uñ Hānbeli kâdīsını. (32b/4)

Bu yılda Sultān Zāhır kığırdı Dımışk nāyibi Emīr Akvaşı'n-Necībī'yi.
(20b/9-10)

2.2.2. Yüklemin ortada kullanıldığı ve yüklemden sonra iki ögenin kullanıldığı devrik cümleler

Öge Sayısı	Öge Sırası	Cümle Adedi	Toplam
Yüklemden sonra 2 öge	...Y+YT+YT	6	57
	...Y+Z+Z	4	
	...Y+YT+Z	17	
	...Y+Z+Ö	6	
	...Y+Z+YT	3	
	...Y+YT+Ö	5	
	...Y+Ö+YT	4	
	...Y+N+Z	4	
	...Y+Z+N	2	
	...Y+N+YT	1	
	...Y+Ö+N	2	
	...Y+YT+N	2	
	...Y+Ö+Z	1	

Bu Hamā'da ölüp defn olundı medresesi katında, türbesinde. (31b/11)

Bu yılda ilçi geldi Berke Han'dan Melik Zāhır'e. (19a/4)

Şimdiki hâlde Sultân Zâhir Mısr'a sultân olıcağ Mısr'a geldi recebûñ sekizinci gün, A' rāb beglerinden on beg-ile. (11a/19-20)

Bu vefât itdi Mısr'da recebûñ on dördünci günü. (29a/21)

Cum'a namâzını kıldı anda, zû'l-ka'denüñ on yidisinde. (39b/4)

Bu yılda öldi rebî'ü'l-evvelüñ nişfinda Emîr-i Kebîr Aydekîni'bni 'Abdu'llâhi's-Şehâbî. (45b/5)

Bu defn olundı evvelâ kabrı katında Ca'fer'üñ ve aşhâbınuñ. (48b/ 16-17)

Bu yılda taleb olundı ehl-i Dımışk'dan elli biñ filori. (45a/10-11)

Bu yılda öldi Reşid 'Aṭṭârü'l-Muḥaddis, Mısr'da. (19a/20)

Ben gördüm ol Ketboğa'yı Ba'lebek'i muḥâşara kılduğı vaqt. (8a/20)

Bu Şadre'd-dîn iḥdâş itdi zerdâlû eyyâmında baṭâlet olup ders okınmamağı. (6a/21-6b/1)

Ṭutdı 'İzzü'd-dîn Aydemüri'z-Zâhiri'yi Haleb'de. (51a/1-2)

Bunuñ yirine vezîr kıldı sultân bunuñ oğlını. (29b/9-10)

Vezîr kıldı Dımışk'da Fetḥe'd-dîn 'Abdu'llâhi'bni Kayserânî'yi. (45a/2)

Bunu vaşî idinmiş-idi İbn-i Neccâr vefât idicek. (38b/8)

2.2.3. Yüklemin ortada kullanıldığı ve yüklemden sonra üç ögenin kullanıldığı devrik cümleler

Öge Sayısı	Öge Sırası	Cümle Adedi	Toplam
Yüklemden sonra 3 öge	...Y+Z+Z+YT	2	10
	...Y+Ö+YT+Z	1	
	...Y+YT+Ö+YT	1	
	...Y+YT+YT+Z	1	
	...Y+N+YT+Z	1	
	...Y+YT+Z+YT	1	
	...Y+Ö+YT+Z	1	
	...Y+N+Z+N	1	
	...Y+YT+Z+Z	1	

Bu vefât itdi recebün yigirmi dördinde gicede, Nevâ adlu köyde. (44a/18-19)

Bu Melik Muzafer Şâm'dan çıkup Mısr'a giderken, bunu katl itdi Baybarsı'l-Bındıkdârî, Ğarâbî ile Şâlihiyye aralığında, zül'-ka'denün yigirmi altıncı günü. (7a/16-18)

Bu yılda 'azl olundı Dımışk'da Fetüh'd-dîni'l-Ķayserânî vizâretten. (48b/6-7)

Tâtâr muhârebe kıldı Hımş'a yakın yirde Hâlidî'bni Velîd kabrı katında, Hımş begi Melik Eşref birle. (10b/9-10)

Bu virdi Şâm'ı, Haleb begi Melik Nâşır'a şol vâkıtda. (24a/8)

Ba'dehu şafer ayında hediiyeler geldi Feneş'den ilçi birle diyâr-ı Mısr'a. (42b/7-8)

Bu Melik Muzafer Şâm'dan çıkup Mısr'a giderken, bunu katl itdi Baybarsı'l-Bındıkdârî, Ğarâbî ile Şâlihiyye aralığında, zül'-ka'denün yigirmi altıncı günü. (7a/16-18)

İncelediğimiz eserdeki devrik cümlelerin yapısı (Burada beş ve beşten fazla örneği olanlar verilmiştir):

-
1. Y+Ö : 63	22. N+Y+Z : 10
2. Y+YT : 75	23. Y+N : 9
3. Z+Y+Ö : 65	24. Z+Ö+N+Y+YT : 9
4. Ö+Y+YT : 56	25. Z+YT+Y+Ö : 8
5. YT+Y+Ö : 34	26. N+Z+Y+Z : 7
6. YT+Y+Z : 29	27. N+YT+Y+Z : 7
7. Y+Z : 21	28. Ö+N+Y+Z : 7
8. Ö+Y+Z : 21	29. N+Y+Ö : 6
9. N+Y+YT : 19	30. Y+Z+Ö : 6
10. Ö+YT+Y+Z : 19	31. Z+Ö+YT+Y+Z : 6
11. Z+Y+Z : 17	32. Y+YT+Z : 6
12. Ö+Z+Y+Z : 16	33. Z+Z+Y+Ö : 5
13. Z+YT+Y+Z : 16	34. Ö+Y+N : 5
14. Z+Ö+Y+YT : 15	35. Z+Ö+Z+YT+Y+Z : 5
15. YT+Y+N : 13	36. YT+Ö+Y+Z : 5
16. Z+Ö+Y+Z : 12	37. Z+Y+Z+Ö : 5
17. Y+YT+YT : 11	38. Ö+Z+Y+YT : 5
18. Ö+N+Y+YT : 11	39. Ö+YT+Y+YT : 5
19. Ö+Y+YT+Z : 10	40. Z+N+Y+Z : 5
20. Z+N+Y+YT : 10	41. Z+Y+N : 5
21. Z+Y+YT : 10	

Metnimizde *öl-*, *defn olun-* gibi bazı fiillerin yüklem olduğu cümlelerde devrik yapının yaygın olduğu tespit edilmiştir. *Öl-* fiilinin yüklem olduğu cümlelerden 87'si devrik, 13'ü kurallı kullanılmıştır. *Defn olun-* fiilinin yüklem olduğu cümlelerden 50'si devrik, 5'i kurallı kullanılmıştır. *Öl-* fiilinin kullanıldığı cümlelerde genellikle özne yüklemden sonra yer almıştır (85 cümlede öznesi yüklemden sonra kullanılmıştır) ve öznenin açıklayıcısı durumunda olan cümle *ki* ile bağlanmıştır: *Bu yılda öldi Tācū'd-dīn 'Abdu'l-vahhābi'bni Halefi'bni Bedri'bni bintū'l-E'azzi's-Şāfi'ī ki dīndār ve 'iffet ehli-yidi.* (23b/16-17); *Öldi Tavāşī Yemenū'l-Habeşī ki şeyhū'l-ḥuddām idi Ravza-i Nebeviyye'de.* (39b/14-15)

Öl- fiilinin yüklem olarak kullanıldığı devrik cümlelerin sayısı 87'dir. Y+Ö: 42, Y+Z+Ö: 6, Y+YT: 1, Z+Y+Ö: 32, Z+Y+Z+Ö: 2, Ö+Y+Z: 1, Z+Z+Y+Ö: 1, Z+Y+Ö+YT: 1, Z+Z+Ö+Y+Z: 1. *Öl-* fiilinin yüklem olduğu cümlede başta kullanılan zarf, genellikle *bu yılda* kelime grubudur.

Defn olun- fiilinin yüklem olduğu devrik yapı cümleler: YT+Y+Z: 1, Z+Y+YT+Z: 1) Y+YT: 27, Y+YT+YT: 9, Y+Z+YT: 1, Y+YT+Z: 3, Z+Y+YT: 3 Ö+Y+Z+YT: 1, YT+Y+Z: 1, Ö+Y+YT: 1, Ö+Z+Y+YT+YT: 1, Z+Y+YT+Z: 1. *Defn olun-* fiilinin kullanıldığı cümlelerde özne genellikle önceki cümlede yer almaktadır.

Devrik yapıları sadece çevirilerin etkisiyle açıklamak mümkün değildir. Devrik yapıların kullanılmasında yazarın üslubu, eserin konusu ve en önemlisi önem derecesine göre ögelerin sıralanmış olması etkilidir. Cümledeki ögelerin dizilişinde ögelerin önem derecesi belirleyici olabilir ve ögeler önem derecelerine göre sıralanabilir.

KAYNAKÇA

- ARGUNŞAH, Mustafa, "II. Murad Devrinin (1421-1451) Ünlü Hekimi Muhammed Bin Mahmud Şirvânî ve Türkçe Eserleri", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 4, Kayseri 1990, s. 483-498.
- ARGUNŞAH, Mustafa, *Muhammed b. Mahmud-ı Şirvanî, Tuhfe-i Muradî (İnceleme-Metin-Dizin)*, TDK Yay., Ankara 1999.
- BANGUOĞLU, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, TDK Yay., Ankara 1990.

- BİLGEGİL, Kaya, *Türkçe Dilbilgisi*, 3. bs., Dergah Yay., İstanbul 1984.
- CEMİLOĞLU, İsmet, *14. Yüzyıla Ait Bir Kısas-ı Enbiya Nüshası Üzerinde Sentaks İncelemesi*, TDK Yay., Ankara 1994.
- CEMİLOĞLU, İsmet, *Dede Korkut Hikâyeleri Üzerinde Söz Dizimi Bakımından Bir İnceleme*, TDK Yay., Ankara 2001.
- CEYHAN, Adem, *Bedr-i Dilşad'ın Murad-nâmesi I*, İstanbul 1997.
- DUMAN, Musa, "Devrik Cümle ve Vasiyyet-Name'deki Örnekleri Üzerine", *Makaleler – Eski Türkiye Türkçesinden Osmanlı Türkçesine*, Kesit Yay., İstanbul 2008, s.29-39.
- ERGİN, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, 13. bs., Boğaziçi Yay., İstanbul 1985.
- GENCAN, Tahir Nejat, "Devrik Cümle", *VIII. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler 1957*, TDK Yay., Ankara 1960, s. 45-56.
- KARAHAN, Leyla, *Türkçede Söz Dizimi*, Genişletilmiş 7. Baskı, Akçağ Yay., Ankara 2004.
- ÖZKAN, Abdurrahman, "Sultan İkinci Murad Devri Eserlerinden Târih-i İbn-i Kesîr Tercümesi ile İlgili Yapılan İki Yayın Hakkında", *Araştırmalar-İnsan Bilimleri Araştırmaları*, S. 2, Isparta 1999, s. 153-164.
- ÖZKAN, Abdurrahman, *Şirvanlı Mahmud, Tarih-i İbn-i Kesîr Tercümesi, Giriş-İnceleme-Metin-Dizin*, TDK Yay., Ankara 2009.
- ÖZKAN, Mustafa, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, İstanbul 1995.
- ÖZKAN, Nevzat, "Hâl Ekleri Kalıplaşmaları ve Sebepleri Üzerinde Bir Değerlendirme", *İlmî Araştırmalar*, S. 12, İstanbul 2001, s. 153-156.
- Târih-i İbn-i Kesîr Tercümesi*, Süleymaniye Kütüphanesi, Damat İbrahim Paşa Bölümü, Nu. 893.
- Târih-i İbn-i Kesîr Tercümesi*, Süleymaniye Kütüphanesi, Damat İbrahim Paşa Bölümü, Nu. 896.
- Târih-i İbn-i Kesîr Tercümesi*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan Bölümü, Nu. 1378.
- USTA, Halil İbrahim, "Türkiye Türkçesinde Kelime Grupları ile İlgili Bir Sınıflandırma", *Türk Dili*, S. 579, Mart 2000, s. 209-216.
- YELTEN, Muhammet, "Şirvanlı Mahmud'un Hayatı ve Eserleri", *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 57, İstanbul 1988, s. 157-169.
- YELTEN, Muhammet, *Şirvanlı Mahmud, Kemâliyye (Giriş-İnceleme-Cümle Bilgisi-Metin-Sözlük)*, İstanbul 1983.
- YELTEN, Muhammet, *Şirvanlı Mahmud, Târih-i İbn-i Kesîr Tercümesi, İnceleme-Metin-Sözlük*, TDK Yay., Ankara 1998.